

ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ УААН

На правах рукопису

ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ Володимир Васильович

РОЗВИТОК ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ В КОЛЕКТИВНИХ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

08.00.05 - Економіка, планування, організація
управління народним господарством
та його галузями /сільське госпо-
дарство/

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1993

Робота виконана в Інституті аграрної економіки Української академії аграрних наук

Науковий керівник - академік Української академії аграрних наук, доктор економічних наук, професор В.В.ЮРЧИШИН

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор В.М.МЕЛЕП

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Ю.О.ЛУПЕНКО

Провідна організація - Дніпропетровський державний аграрний університет

Захист відбудеться " 19 " травня 1993 р. о 14 год. на засіданні ученої ради К.020.06.01 Інституту аграрної економіки УААН за адресою: 252022. Київ-22 МСП, вул.Героїв Оборони, 10, ІАЕ УААН.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці інституту.

Автореферат розісланий " 17 " квітня 1993 р.

Вчений секретар спеціалізованої ученої ради, кандидат економічних наук

М.І.МАЛІК

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00803151 (1)

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Відносини власності, що склалися в сільському господарстві країни, вступили в глибоке протиріччя з потребами продуктивних сил і через це виявились стримуючим фактором розвитку галузі.

Реформування відносин власності в аграрному секторі, передбачане рядом законів України, зумовлює подолання відчуження працівників і трудових колективів від засобів виробництва, результатів праці та створення реальних передумов для перетворення кожного працівника у власника тієї частки колективного надбання, яка створена його працею. Процес становлення власника потребує постійного удосконалення, зміни психології людей, глибокого розуміння переходу від "нашого" до "мого". Для цього необхідне поглиблене наукове вивчення проблеми і всестороння практична перевірка того результатів.

Проблема розвитку відносин власності є об'єктом уваги багатьох учених економістів-аграрників. Суттєвий вклад в розробку її внесли О.М.Бородіна, І.Ф.Баланюк, П.І.Гайдуцький, В.О.Горемікін, М.Я.Дем'яненко, Е.Г.Лясковець, Ю.О.Лупенко, М.Й.Малік, В.М.Нелеп, О.М.Онищенко, В.А.Пулім, Л.В.Романова, О.А.Рябчик, П.Т.Саблук, В.О.Свободін, В.В.Юрчишин та інші.

Проте, незважаючи на певний досвід стосовно вивчення цієї проблеми, не всі питання досліджені з достатньою глибиною. Необхідність наукової розробки проблеми пояснюється ще й тим, що зміна відносин власності, як свідчить вітчизняний та зарубіжний досвід, є багатогранним механізмом, здатним впливати на прискорення проведення радикальної економічної реформи та виходу сільського господарства з кризи. Це свідчить про необхідність глибокого вивчення відносин власності для визначення шляхів ведення ефективного виробництва. В сукупності це зумовило актуальність досліджуваних питань.

Мета та завдання дослідження. Головна мета дослідження - розробка пропозицій по удосконаленню механізму приватизації майна колективних сільськогосподарських підприємств. У відповідності з цим основними завданнями, що вирішувались в процесі дисертаційного дослідження, визначені:

- аналіз існуючих форм і необхідність перетворень відносин власності в колективних сільськогосподарських підприємствах;

- дослідження питань становлення власників на основі приватизації в процесі перетворення відносин власності;

- розробка пропозицій щодо ефективного розвитку відносин власності;

- дослідження організаційних форм і методів дальшого перетворення відносин власності;

- обґрунтування пропозицій по підвищенню економічної ефективності виробництва на основі реформування відносин власності.

Об'єкти дослідження. Дослідження по темі дисертаційної роботи проводились на матеріалах господарств Казанківського району Миколаївської області. Поглиблено питання розвитку відносин власності вивчалися на матеріалах колгоспів імені Кірова, імені Петровського та "Комунар" згаданого району. Окремі розробки виконані по господарствах Широківського району Дніпропетровської області. Узагальнювався досвід й інших господарств республіки, де мали місце перетворення у відносинах власності.

Зв'язок роботи з планом НДР. Дисертація виконана у відповідності з планом наукових досліджень сектора відносин власності та управління Інституту аграрної економіки УААН на 1991-1995 рр. Вона є складовою частиною проблеми ОІ "Розвиток відносин власності, земельної реформи та управління в АПК" на 1991-1995 рр., сформованої на виконання державної науково-технічної програми "Продовольство-95" й затвердженої постановою Ради Міністрів України від 27 грудня 1990 р. № 330.

Предметом дослідження були процеси і механізм розвитку власності в сільськогосподарських колективних підприємствах. Досліджувались відносини між працівниками з приводу присвоєння майна колективного підприємства в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання продукції. Для розкриття їх сутності вивчалися складові повного права власності: користування, розпорядження та володіння, порядок зв'язку цих елементів у рядових працівників і керівників господарств в процесі забезпечення управлінської діяльності.

Методика досліджень. Теоретичною основою досліджень були загальнометодичні основи розвитку відносин власності, вироблені світовою практикою та вітчизняним досвідом, а також Закони України "Про власність", "Про колективне сільськогосподарське підприємство", "Про підприємництво", Концепція переходу АПК України до ринку та праці учених-економістів.

У дисертаційній роботі використані методи: монографічних досліджень, абстрактно-логічний, статистичний із застосуванням аналітичних групувань, індексний, графічний, кореляційний, дисперсійний, спеціальних досліджень /анкетування, особистих спостережень, аналіз організаційних документів/ та інші.

Інформаційною базою були документи організаційного регламентування, нормативні матеріали, інструктивні та методичні розробки, звітні дані колективних сільськогосподарських підприємств, результати особистих спостережень, письмових та усних опитувань. Джерелом інформації були також: вітчизняна та зарубіжна економічна література, практичні розробки вчених, закордонний досвід розвитку відносин власності.

Наукова новизна розробок. Наукову новизну досліджень характеризують наступні результати теоретичного і прикладного характеру:

- розроблені шляхи становлення власників в умовах переходу сільського господарства до ринкових відносин;

- розроблені методики розподілу дивідендів з урахуванням факторів виробництва та приросту паїв по підрозділах залежно від результатів роботи;

- запропоновані підходи одержання повного розміру паю в разі виходу працівника з господарства;

- вивчена і проаналізована структура повного права власності при розвитку відносин власності, а також обґрунтована необхідність становлення лідера, якому делегуються права головного суо"екта власності /голови господарства/ в колективних сільськогосподарських підприємствах;

- розроблені основні організаційно-методичні підходи щодо переходу до якісно нових відносин власності, пропозиції відносно зміни системи управління та визначення пайового фонду підприємства;

- розкриті підходи до визначення економічної ефективності виробництва на основі реформування відносин власності з урахуванням функцій власності.

Практичне значення роботи. Визначені шляхи становлення реальних власників у колективних сільськогосподарських підприємствах та справжніх господарів виробництва. Досліджені основні фактори та напрями з'єднання працівників із власністю.

Реалізація розробок та рекомендацій, що містяться в роботі, дасть змогу змінити ставлення працівників до власності

господарства і привести його у відповідність до сучасних вимог, а також здійснити перехід від працівника-поденщика до працівника-власника.

На захист виносяться:

- результати дослідження становлення власників у колективних підприємствах в умовах переходу сільського господарства до ринкових відносин;

- методика розподілу дивідендів з урахуванням факторів виробництва та приросту паїв по підрозділах залежно від результатів їх роботи, пропозиції щодо визначення пайового фонду підприємства і одержання повного розміру пая працівниками у разі виходу з господарства;

- обґрунтування необхідності становлення лідера, якому делегуються права головного суб'єкта власності /голови господарства/ в колективних сільськогосподарських підприємствах;

- організаційно-методичні підходи переходу до якісно нових відносин власності, пропозиції щодо змін економічних відносин і методів управління.

Апробація роботи і реалізації результатів досліджень. Основні положення дисертаційної роботи відображені в 7 наукових працях загальним обсягом 1 друк.арк., обговорені і удержали позитивну оцінку на:

- Республіканській науково-методичній конференції "Земельні відносини в умовах переходу до ринкової економіки" /Харків, 1991 р./;

- Республіканській науково-практичній конференції молодих учених і спеціалістів "Соціально-економічні передумови підвищення ефективності агропромислового виробництва у багатукладній аграрній економіці" /Київ, 1991 р./;

- Всесоюзній науково-теоретичній конференції "Проблеми удосконалення господарського механізму та управління в умовах багатукладної економіки і ринкових відносин в АПК" /Барнаул, 1991 р./;

- Всесоюзній науково-практичній конференції "АПК: ринкові відносини, приватизація, форми господарювання" /Ставрополь, 1991 р./;

- Регіональній науково-практичній конференції "Розвиток ринкових відносин в агропромисловому комплексі Сибіру" /Новосибірськ, 1992 р./;

- Міжрегіональній науково-практичній конференції "Екологічні проблеми аграрного виробництва" /Дніпропетровськ, 1992 р./

- Міжнародній науково-практичній конференції "Ринкові перетворення аграрного виробництва: реформування відносин власності, форм господарювання та економічного механізму їх функціонування" /Дніпропетровськ, 1992 р./;

Результати досліджень враховані в рекомендаціях цих конференцій. Їх зміст доведено до відома керівників і працівників господарств Казанківського та Широківського районів. Основні пропозиції одержали практичне втілення в колгоспі імені Кірова і прийняті до впровадження в інших господарствах Казанківського району.

Матеріали дисертаційних досліджень розглянуті в Міністерстві сільського господарства і продовольства України і використані ним при підготовці рекомендацій з питань приватизації майна колективних підприємств, що підтверджується документально.

Структура та обсяг роботи. Дисертація викладена на 145 сторінках машинопису, має вступ, три розділи, висновки та пропозиції, список цитованої та використаної літератури з 146 найменувань, містить 23 таблиці, 7 схем, 2 графіки і 1 малюнок.

Публікації за результатами роботи над дисертацією налічують 7 наукових праць загальним обсягом 1 друк.арк.

У вступі обґрунтована актуальність обраної теми дослідження, визначені його мета та завдання, предмет і об'єкт, розглянуті методологія та методика дослідження, викладена наукова новизна та практична цінність одержаних результатів.

У першому розділі - "Відносини власності як економічна категорія" розглядаються питання теоретичної сутності категорії відносин власності. На основі літературних джерел обґрунтовано найбільш поширені поняття, через які пізнаються глибинні процеси в перетворенні відносин власності. В історичному плані розглянуто їх зміни в колективних сільськогосподарських підприємствах - від становлення і до початку здійснення економічної реформи.

У другому розділі - "Реформування відносин власності в колективних сільськогосподарських підприємствах на етапі радикалізації аграрної реформи" досліджено перетворення відносин власності на основі приватизації та їх напрям. Проаналізовані основні методичні підходи щодо приватизації власності в

колгоспах на пайовій основі. Виявлені недоліки в реформованих господарствах та запропоновані якісно нові методики й підходи при здійсненні паювання.

У третьому розділі - "Основні напрями дальшого розвитку відносин власності" досліджені процеси дальшого розвитку паювання власності в колгоспах та перспективи становлення власників і господарів виробництва. Обгрунтована необхідність максимальної індивідуалізації та розподілу всього майна між колгоспниками. Вносяться пропозиції щодо становлення лідера, якому делегуються права головного суб'єкта власності в колективних сільськогосподарських підприємствах за одним із 3-х запропонованих варіантів. Розроблена модель колективного підприємства, очолюваного керівником, обраним тимчасово та на тривалий час роботи з передачею йому частини майна /паїв/ господарства.

Опрацьований методичний підхід визначення економічної ефективності, одержуваної від реформування відносин власності.

У висновках узагальнені результати досліджень і систематизовані основні висновки та пропозиції.

II. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

2.1. Історичний аналіз показує, що створення колективних господарств відбувалося в результаті об'єднання засобів виробництва та грошових ресурсів, які знаходилися в особистій власності селян, шляхом зміни психології від "мого" /власного/ - до "нашого" /колективного/.

Порушення пайових принципів кооперування селян, що спричинило повну втрату власника та господаря на землі, почало стримувати ріст і розвиток ефективності виробництва. Колгоспи стали єдиною формою колективних господарств, економічною основою яких була колективна власність.

Дослідження соціально-економічної природи колгоспної власності показують, що власник і безпосередній виробник роз'єднані. Колектив є власником засобів виробництва, а кожний колгоспник окремо - лише виробником продукції. В даному випадку спостерігається економічне відокремлення живої і уречевленої праці, зниження особистого інтересу до колективних засобів виробництва.

Усунення цих недоліків можливе на основі докорінного перетворення існуючих відносин власності на засоби виробництва,

їх обособлення та передачі у власність і розпорядження окремим колгоспником шляхом приватизації /персоніфікації/.

2.2. Як свідчать практика і виконані дослідження, приватизація власності в колгоспах може здійснюватись різними шляхами. Найбільш широко вона проводиться на пайовій основі. Паювання^М зараз охоплено 19% господарств республіки.

Паювання, на нашу думку, повинно суттєво вплинути на свідомість колгоспників, активізувати їх трудову діяльність, сприяти формуванню якостей і психології господаря колективного надбання. Але як свідчать результати анкетного опитування, говорити про це завчасно, оскільки 77-84% опитаних підтримують ідею приватизації, та 54-63% не вважають себе співвласниками частини засобів виробництва. Із збільшенням дивідендів /колгосп імені Кірова - 5,8%, "Комунар" - 7,5%/ зростає кількість респондентів, що дали позитивну відповідь - 41 та 46% /табл.І/.

Це свідчить про те, що майже половина колгоспників на початковому етапі у паюванні вбачатимуть лише додатковий дохід до оплати праці без зміни ставлення до праці. Для проведення паювання, яке даватиме ефект, потрібно удосконалювати розподільні відносини, а відсутніх результатів слід чекати з нагромадженням у колгоспників значних сум паїв.

2.3. Важливою умовою підвищення ефективності приватизації є розвиток внутрігосподарських акціонерних відносин за рахунок дольової участі працівників. Вони мають дві форми: цільове /незнеособлене/ і нецільове /знеособлене/. При цьому відбувається поєднання різних форм власності - особистої та колективної через власність акціонерів. Одна й та сама людина є працівником і учасником внутрігосподарського акціонерного товариства. Проте, як свідчить практика, у більшості частини колгоспників недостатньо грошових засобів для купівлі акцій. Тому такий шлях приватизації в колгоспах потребує тривалого періоду. Зараз такою формою приватизації охоплено лише 1,7% господарств України.

2.4. Результати дослідження переконують, що більш досконалою формою реформування відносин власності є організація на базі колгоспів самоуправлінських асоціацій, об'єднань, спілок селян або кооперативів перетворених структурних підрозділів господарств /ферм, бригад, ланок тощо/ в самостійні госпрозрахункові первинні кооперативи. До їх складу на умовах підяду чи оренди можуть увійти невеликі колективи /загін, ланка, сім'я та ін./.

Результати анкетного опитування колгоспників
щодо впливу на їх думку
/1992 рік, третій рік після приватизації/

	Колгоспи					
	імені Петровського		імені Кірова		"Комунар"	
	так	ні	так	ні	так	ні
Припадає дивідендів на 1 крб. паю, коп.	3,5		5,8		7,5	
Процент відповілих на питання:						
чи потрібна приватизація основних фондів у Вашому господарстві?	77	23	84	16	82	78
чи вважаєте Ви себе співвласником частини основних фондів?	32	68	41	59	46	54
чи змінило це Ваше ставлення до праці?	44	56	51	49	50	50

Із сільськогосподарських підприємств можуть виділятися малі підприємства.

Перехід на кооперативну основу здійснюється двома напрямками: без надання кооперативам права юридичної особи та з наданням такого права.

Перша форма реформування відносин власності одержала в колгоспах широке розповсюдження. Застосовується вона на рівні цехів у всіх господарствах Казанківського району Миколаївської області.

Друга форма реорганізації господарств є повним протиставленням крупному усупільненню засобів виробництва, яке тривалий час мало місце в колгоспах.

Досвід створення асоціацій кооперативів з приватизацією на базі колгоспу свідчить, що внутрішня перебудова на кооперативних засадах повернула їм первісне значення кооперації селян, дала змогу подолати відчуження працівників від засобів виробництва. Цією формою реформування відносин власності охоплено лише 0,8% господарств України.

2.5. Дослідженнями встановлено, що під час приватизації має

місце намагання якнайповніше поєднати в одному працівникові права користування, розпоряджання та володіння засобами виробництва і готовою продукцією.

Аналіз тісноти зв'язку між цими елементами, здійснений на матеріалах господарств Казанківського району за допомогою рангових коефіцієнтів кореляції, показав найтісніший зв'язок між володінням і розпоряджанням /58,2%/. Саме цим елементам треба приділити найбільшню увагу під час приватизації.

Дисперсійний аналіз підтвердив це. В господарствах згаданого району розширення права розпоряджання через паювання супроводжувалось розширенням права володіння в тих самих межах /1,9 раза/, що зумовлювалось впровадженням пайових відносин.

2.6. Процес перетворення відносин власності у колгоспах Казанківського району почався із застосування внутрігосподарської оренди. За оренди колгоспники одержали чотири ступеня свободи: у використанні ресурсів, у плануванні виробництва, у використанні частини продукції /наддоговірної/, в управлінні виробництвом /вибір керівника колективу/. Але засоби виробництва не перейшли у їх власність.

Дальший розвиток відносин власності в колгоспах продовжився шляхом впровадження пайових відносин як найбільш прийнятної форми персоніфікації колгоспниками колективної власності.

Аналізуючи існуючі підходи при паюванні в досліджуваному районі, а також в інших господарствах України, вважаємо найбільш раціональними наступні:

- між колгоспниками потрібно розподіляти всі об'єкти власності і не створювати при цьому дві її частини - колективну і пайову;

- не слід виключати із суми неподільних фондів вартість безоплатно переданого майна або придбаного за рахунок державного бюджету;

- заборгованість за довгостроковими позичками виключати з тієї частини прибутку, що підлягає розподіленню на приріст паю і дивіденди;

- до складу пайовиків потрібно зараховувати усіх колгоспників, що брали участь у створенні загального надбання, а також працівників сфери соціального обслуговування, які побічно впливають на цей процес, створюючи умови для нормальної роботи;

- найреальнішою оцінкою трудового внеску в створення матеріальної бази господарства є фактична оплата праці, включаючи й натуральну;

- За період обрахунку трудового внеску потрібно брати час існування господарства з відповідним коригуванням оцінки трудової участі до початку 70-х років.

У дисертаційній роботі докладно обгрунтовані переваги кожного з підходів.

2.7. Дослідження показують, що в результаті паювання в колгоспі імені Кірова 78% прибутку за 1990-1991 рр. /замість раніше діючого розміру 15%/ було розподілено між колгоспниками у вигляді виплат за кінцевими результатами, дивідендів та приросту паїв. Останні були найвідчутнішими щодо своїх розмірів і повинні були вплинути на інтереси колгоспників. Але, як свідчить анкетне опитування, цього не сталося.

Головною причиною, на нашу думку, була недосконалість розподільних відносин в процесі паювання. В дисертаційній роботі приділено увагу цим питанням. Запропонована методика розподілу дивідендів за трьома обов'язковими елементами, які беруть участь в створенні чистого доходу та умовному земельному паюванні /капітал, праця, земля/.

В основу розробленої методики розподілу приросту паїв з урахуванням роботи окремих галузей і підрозділів покладено синтетичний показник /валовий дохід/ який являє собою суму оплати праці /трудоного внеску/ і чистого доходу /ефективність виробництва/.

Враховуючи те, що в прирості фондів /паїв/ бере участь і майновий внесок пенсіонерів, оскільки нові основні фонди формуються за рахунок раніше створеної матеріальної бази, запропоновано методику визначення суми приросту паїв, що припадає на частку пенсіонерів. В основу розрахунків покладено амортизацію як одне з власних джерел коштів.

У ході досліджень визначено, що через обмеженість економічних можливостей в разі виходу з господарства колгоспникам видається лише частина пайової суми. Це в свою чергу порушує повноваження власника, тобто право розпоряджання всією сумою паю за його бажанням.

В дисертаційній роботі обгрунтована необхідність надання права колгоспникам продавати пай іншим працівникам господарства

з метою скорочення з обігу значної частини коштів. Це дасть змогу створити внутрігосподарський ринок цінних паперів. Розмір дивідендів на придбані паї має перевищувати 3% /мінімальний розмір ощадбанку за рівнем 1991 року/.

На основі групування впливу рівня рентабельності на виплату дивідендів по господарствах Казанківського району розроблено шкалу нарахування дивідендів залежно від доходності по господарству.

2.8. Аналіз відповідності двох форм власності - індивідуальної та колгоспно-кооперативної - потребам складових процесів відтворення показав, що даліше перетворення відносин власності здійснюватиметься в напрямі максимальної індивідуалізації власності та кооперації виробництва.

В процесі приватизації власності шляхом паювання не все майно має свого індивідуального власника. Так, у досліджуваному Казанківському районі 35-43% основних фондів закріплено за колгоспниками у вигляді капіталу. Частина, що залишилась, - 55-65%, всі оборотні засоби та грошові активи є власністю колективу, тобто вони не мають конкретного суб'єкта власності. Водночас голова колгоспу, керівники та спеціалісти за рахунок управління працівниками і речами розпоряджаються цим майном, матеріально не відповідають за нього в разі неправильних дій з її боку.

2.9. Аналіз організаційних документів свідчить, що правління колгоспу є колективним органом, приймає рішення відносно колективної власності, але матеріально не відповідає /кожний його член окремо/ у випадку, коли він завдасть шкоди /збитків/ господарству, а загальні збори та ревізійна комісія, як правило, лише констатують факти нераціонального використання майна, що є колективним надбанням.

В часи надмірного втручання у власність колгоспів державні органи контролювали збереження та раціональне її використання, притягували до адміністративної й матеріальної відповідальності керівників і спеціалістів господарств. З наданням колгоспам господарської самостійності, скасування права будь-якого втручання в діяльність господарств ці органи звільнили від подібних функцій. Це призвело до того, що контроль за власністю колгоспу /в особі державних органів/ скасовано, а нові реальні власники ще не сформувались.

Відносини між колгоспниками з приводу власності всього господарства складні. Складність їх зумовлюється багаточисельністю колективів. У господарствах досліджуваного району чисельність колгоспників коливається від 200 до 750 чол., приблизно й така ж чисельність пенсіонерів. Відносини між ними можуть мати певні протиріччя.

По-перше, аналіз розподілу пайового фонду між колгоспниками ми свідчить про його значну диференціацію. Групування власників за розміром пая /табл.2/ достатньо підтверджує розшарування колгоспників /різниця досягає 12 разів/, що, звичайно, позначається на прояві інтересів.

Таблиця 2

Групування працівників колгоспу імені Кірова
за володінням першопочатковою сумою пая

	Кількість колгоспників у групі		Середній розмір пая	
	чол.	%	тис.крб.	%
I група до 3,0	262	25,7	1,6	31,4
II " - 3,1 - 6,0	195	26,6	4,6	90,2
III " - 6,1 - 9,0	134	18,3	7,6	149,0
IV " - 9,1 - 12,0	75	10,5	10,6	207,8
V " - 12,1 - 15,0	38	5,2	13,6	266,7
VI " - більше 15,1	27	3,7	18,6	364,0
Всього	731	100	5,1 ^{x/}	100

Отже, в перші роки після паювання не можна очікувати великої стимулюючої ролі дивідендів і базової пайової власності у зростанні трудової активності колгоспників. Тут простежуються певні протиріччя між групами колгоспників, що володіють меншими та більшими паями.

По-друге, базовий пайовий фонд колгоспників формується зовсім непропорційно закріпленим за ними основними фондами, про що свідчать дані табл.3.

Різниця між обсягом використовуваних засобів виробництва та пайовим фондом в подальшому впливатиме на розвиток відносин власності та розподільні відносини в умовах приватизації.

x/ В цінах на 1.01.1990 р.

Таблиця 3

Розподіл пайового фонду за списочним складом колгоспників по підрозділах у колгоспі імені Кірова

Назва підрозділу	Базовий пайовий фонд		Закріплені основні фонди для виконання завдання	
	тис.крб.	%	тис.крб.	%
Рослинництво - всього	466	12,5	1590	15,1
у тому числі тракторно-польова бригада	211	5,6	896	8,5
Тваринництво - всього	1020	27,2	6400	60,7
у тому числі молочно-товарна ферма	320	8,6	2279	21,6
свинотоварна ферма	227	6,1	1945	18,5
Автогараж	198	5,3	347	3,3
Адміністрація	319	8,6	186	1,8
Пенсіонери	1344	35,8	x	x
Інші	397	10,6	2016	19,1
Всього	3744	100	10539	100

Як видно з даних табл.3, значна частка паю припадає на пенсіонерів. Тут також простежуються протиріччя у зв'язку із зменшенням частки в базовому пайовому фонді працюючих колгоспників, що в подальшому знижує їх матеріальну зацікавленість.

Дослідження показують, що відносини власності в колективних сільськогосподарських підприємствах не можуть розвиватися без наявності зацікавленої сторони. Голова колгоспу за своїм теперішнім статусом не є зацікавленим лідером, оскільки володіє лише 1% власності, тобто він відчужений від колективної власності разом з іншими колгоспниками. Виникає об'єктивна потреба розподілу всього майна між колгоспниками і вибору зацікавленого лідера /керівника/, який міг би узгодити особисті інтереси з інтересами всього колективу за одним із наведених варіантів:

1. На тимчасовій основі - за контрактом /на 3-5 років/ з передавання йому повноважень користування і розпоряджання.
2. На постійній основі - вибір голови підприємства з передавання йому частини майна.

3. Комбінований підхід - спочатку керівник працює за контрактом /3-5 років/, а потім обирається головою підприємства з правом володіння частиною майна, яку він поступово викуповує за рахунок належного на ці цілі прибутку.

2.10. За контрактної форми найму відбувається поділ правомочностей власності, тобто кожний власник передає керівнику частину майна в користування, розпорядження і управління. Зараз це є новітнім і прогресивним напрямом в західній економічній теорії та практиці.

Вивчення зарубіжного досвіду підтверджує, що відносини власності можуть змінюватись за рахунок раціонального поділу правомочностей власності - користування, розпорядження та управління, оскільки володіння в основному є консервативним. Через нього контролюється збереження та ріст капіталу, охорона і поліпшення земель. Це можуть робити і рядові працівники, які не завжди готові до підприємницької діяльності.

В економічно розвинених країнах поділ цих функцій є вигідним. Він здійснюється шляхом відокремлювання власності від управління, тобто розмежування капіталу - функції від капіталу-власності.

В Україні лише зараз почали використовувати переваги поділу правомочностей власності. Цьому сприяло прийняття Закону України "Про підприємство", який передбачає обирання керівника на основі найму і умов контракту.

Контрактна форма найму керівника дає можливість передати йому частину /користування й розпорядження/ повноважень власників підприємства, матеріально зацікавити в ефективній роботі і водночас матеріально спитати за збереження і ріст свого капіталу.

В дисертаційній роботі докладно обґрунтовуються переваги такого варіанту.

2.11. Другий варіант передбачає матеріальну зацікавленість керівника шляхом передавання частини майна /паїв/ господарства у власність /для розрахунків прийнято 10%/, наділивши його правом голови колективного господарства, який обирається на альтернативній /конкурсній/ основі відкритим або таємним голосуванням.

Розподіл всієї власності між суб'єктами в колгоспі імені Кірова дає змогу індивідуалізувати все майно, закріпити конкретну людину - власника, яка ним користується і розпоряджається.

В результаті таких перетворень керівник господарства вже не відчужується від засобів виробництва, зникають протиріччя, оскільки голова як головний суб'єкт власності не мав повноважень власника.

За розрахунками тривалість викупу початкового паю - 1209 тис.крб. головою підприємства імені Кірова становить 15 років. Цей період дозволяє поступово зняти у селян психологічний бар'єр, не революційним, а еволюційним шляхом утвердитися голові підприємства.

В дисертаційній роботі запропонований метод викупу майна за рахунок прибутку без порушення раніше визначених пропорцій.

Стабільність положення голови підприємства забезпечується частиною пайового фонду, дає йому високий рейтинг як власника, дозволяє використовувати контрактну форму найму спеціалістів, заохочувати їх праю за рахунок сум своїх дивідендів.

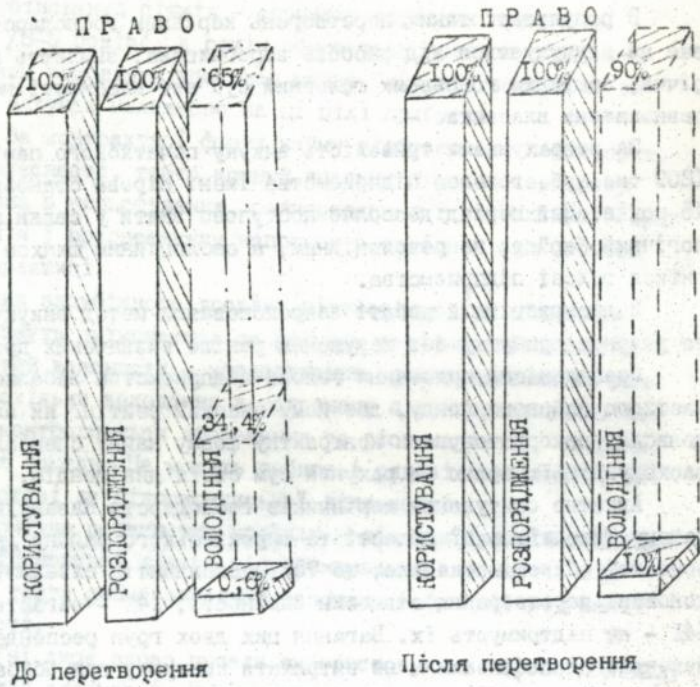
Анкетне опитування керівників господарств Казанківського району Миколаївської області та Широківського району Дніпропетровської області показало, що 75% респондентів схвалюють запропоновані перетворення відносин власності, 14% - вагаються, а 14% - не підтримують їх. Вагання цих двох груп респондентів пояснюються побоюванням не витримати конкурсу при обиранні голови підприємства.

Застосування індексного методу дало змогу визначити абсолютний приріст збільшення власності у керівників господарств Казанківського району за рахунок розширення права володіння. Він дорівнює 12 млн.крб.

Процес структурних змін повного права власності у господарстві імені Кірова показано на діаграмі /мал.І/. Частина володіння після перетворень є правом голови підприємства. Право володіння з трьох суб'єктів /голова колгос.у, колгоспники й колектив/ перетворено в два первинних, виключивши при цьому вторинний суб'єкт - колективне право.

2.12. Запропоновані перетворення відносин власності сприятимуть підвищенню ефективності виробництва. Це підтверджується і практикою. Господарства, очолювані керівниками з тривалим стажем роботи, ведуть виробництво ефективніше.

Дослідження залежності економічних показників від неперервного стажу роботи по господарствах Казанківського району показали, що найвищої ефективності досягнуто в третій групі, яка

Умовні позначення:

 - право керівника господарства

 - право колгоспників

 - колективне право

Мал. I. Діаграма зміни складових повного права власності на майно у голови господарства імені Кірова.

об'єднує керівників з понад 10-річним стажем роботи. Показники виробництва валової продукції і прибутку в розрахунку на 1 га ріллі та середньорічного працівника в 2-3 рази вищі порівняно з групою господарств, де керівники мають стаж роботи до 5 років. Це свідчить про велику роль довгострокового стимулювання ефективної роботи голови господарства.

В результаті запропонованих перетворень щодо розвитку відносин власності в колективних сільськогосподарських підприємствах очікуються такі покращання: збереження майна, довгострокове стимулювання трудової діяльності, підбору кадрів, підвищення контролю за розподілом ресурсів і матеріальної відповідальності за завдану шкоду.

На основі викладених положень зроблені конкретні висновки та пропозиції виробництву.

III. НАУКОВІ ПРАЦІ АВТОРА ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Різноманітність форм власності і господарювання як фактор ефективного використання земель // Тез. доп. наук.-практ. конф. - Х.: 1991. - С.136-137 /рос. мовою/.

2. Приватизація в сільському господарстві як фактор ефективного використання земель // Тез. доп. наук.-практ. конф. - К.: 1991. - С.62-63 /рос. мовою/.

3. Земельні відносини та умови переходу до ринкової економіки /різноманітність форм і фактори ефективного використання/ // Тез. доп. наук.-теор. конф. - Барнаул, 1991. - С.97-98 /рос. мовою/.

4. Пайова форма власності // Тез. доп. наук.-практ. конф. - Ставрополь, 1991. - С.163-164 /рос. мовою/.

5. Приватизація засобів виробництва в колгоспі /у співавтор./ // Тез. доп. наук.-практ. конф. - Новосибірськ, 1992. - С.43-44 /рос. мовою/.

6. Колективно-індивідуальна власність як фактор подолання екологічної кризи в сільському господарстві // Тез. доп. наук.-практ. конф. - Дніпропетровськ, 1992. - С.27 /рос. мовою/.

7. Індивідуальна власність в системі роздержавлення та приватизації на селі // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. - Дніпропетровськ, 1992. - С.34 /рос. мовою/.

...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...

...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...

...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...

...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...

...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...

...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...
...визначення... в порядку...

Підписано до друку 13.04.1993 р. Формат 60x34 1/16.

Папір друк. Обл.-вид.арк. I. Тираж 100.Зам. *М*

Друкарська дільниця УВК УДАУ
Київ-41, Сільськогосподарський провулок, 4

105200

AB 27.160
AB 27.160